

De kleine school en kwaliteit

Schoolbesturen beweren meestal nooit dat sluiting of fusie vooral is ingegeven uit financiële overwegingen. Vaak stelt men wel dat een kleine school 'duur' is. Doorgaans worden onderwijsargumenten gehanteerd. Men meent dat men de kwaliteit van het onderwijs (op termijn) niet kan garanderen. Natuurlijk zijn er zwakke kleine scholen, maar evenzeer zijn er grote zwakke scholen en daar geldt ook niet voor dat men die dan sluit. In hun onderzoeksrapport geven de onderzoekers Faber c.s. (Universiteit van Twente) handvaten voor verbetering.ⁱ

Het begrip kwaliteit kent twee aspecten. Men spreekt van cognitieve leeropbrengsten: wat wordt er feitelijk geleerd in termen van bijvoorbeeld taal en rekenen. Het tweede aspect betreft het pedagogisch klimaat van de school (het welbevinden en de sociale ontwikkeling van de leerling).

De belangrijkste conclusie in diverse onderzoeken is dat er voor het basisonderwijs geen verband bestaat tussen schoolgrootte en kwaliteit. Sterker nog als het gaat om het pedagogisch klimaat op een kleine school dan zien we dat daar vaak voordelen worden geconstateerd, wat zich onder meer uit in het welbevinden van zowel de leerlingen als de leerkrachten (een relatief laag ziekteverzuim).

Wat zegt onderzoek ons in dit geval? In 2013 is een metastudie rond de effecten van schoolgrootte uitgevoerd door onderzoekers van o.a. de Universiteit Twenteⁱⁱ. Deze studie onder eindredactie van Luyten vond plaats in opdracht van NWO (de stichting voor Nederlands Wetenschappelijk Onderzoek). In deze studie werden tientallen studies en (meta)studies in binnen- en buitenland van de laatste 15 jaar beoordeeld en samengevat. De belangrijkste bevindingen uit het onderzoek van Luyten c.s. voor kleine scholen in het basisonderwijs zijn de volgende:

1. Er is geen relatie gevonden tussen cognitieve leeropbrengsten en schoolgrootte. Dus kleine scholen zijn in dit opzicht niet zwakker of beter dan grotere scholen
2. Men ziet een positieve relatie bij de pedagogische en didactische opbrengsten. Dat uit zich in de volgende zaken:
 - Er bestaat een groter gevoel van gemeenschap in kleine scholen onder de leerlingen en docenten
 - Er is een groter gevoel van identificatie met de school: 'Het is onze school'

- De persoonlijke relaties tussen leerlingen onderling en leraren en de ouders zijn sterker
- Leraren kennen hun leerlingen goed
- Er is sprake van een aanzienlijk lager ziekteverzuim onder de leerkrachten dan bij de grotere scholen. (Als er sprake is van ziekteverzuim gaat om langere tijd in verband met de ernst van de ziekte.ⁱⁱⁱ)

Een ander recent onderzoek van Deunk en Doolaard^{iv} van de Rijks Universiteit Groningen (RUG) is in 2014 gepubliceerd. Het ging hierbij om de effecten van de kleine school op leerlingen en de lokale omgeving. Deze onderzoekers zijn wat voorzichtiger. Ze stellen dat het bij veel van het onderzoek ging om een klein aantal scholen. Ze geven aan dat er wel een indicatie is dat schoolgrootte geen bepalende factor is in de kwaliteit van het onderwijs maar dat meer onderzoek noodzakelijk is.

Hoofdinspecteur voor het primair onderwijs Arnold Jonk stelde in een bijeenkomst in Nieuwspoort op 1 april 2014 dat er goede kleine scholen en zwakke grote scholen bestaan en andersom. Een directe causale relatie tussen schoolgrootte en kwaliteit is niet te leggen. Differentiatie is voor kleine scholen wel een extra uitdaging omdat er gewerkt moet worden met combinatiegroepen. De praktijk leert echter dat werken met gecombineerde jaargroepen wel kan. Dat blijkt onder meer uit het feit dat in 2013 20% van de excellente scholen een kleine school betreft en dat 2/3 van de scholen in krimpgebieden die het predicaat excellent van ministerie van OCW ontvingen kleine scholen zijn (minder dan 100 leerlingen).^v

De afname van het aantal kleine zwakke scholen in krimpgebieden zet ook in het schooljaar 2013-2014 en verder door. Uit een overzicht van de onderwijsinspectie (december 2014) blijkt dat de meeste zwakke scholen (75%) niet in krimpgebieden gevestigd zijn. Uitgezonderd Friesland en enkele scholen op de wadden). Van de vijftien zeer zwakke scholen in Nederland bevinden er zich 11 in de (grote) steden, slechts vier zijn een kleine school.^{vi}

Wel constateert de inspectie dat de kleine school kwetsbaar is. Veel taken worden door een klein aantal leerkrachten uitgevoerd. Vaak ziet men dat op kleine scholen die de aantekening zwak ontvangen en intensief inspectietoezicht staan er sprake is van lerarenwisselingen in verband met vervanging door langdurige ziekte. Een aspect wordt nog nauwelijks genoemd. Dat zijn de mogelijkheden die ICT in combinatie met bijvoorbeeld

smartphones biedt. Onderwijs kan over grote afstanden op bijzondere worden gedeeld. Dit gebeurt al in landen als Canada, Nieuw-Zeeland en Australië. In Nederland zijn de mogelijkheden in relatie tot kleine scholen nog nauwelijks gebruikt.

Jan Lepeltak

j.lepeltak@learningfocus.nl

06 53927287

Jan Lepeltak werkte als lector ICT en didactiek aan de lerarenopleiding van de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden, veel met kleine scholen.

ⁱ J.Faber e.a. *Handvatten voor effectief onderwijs in kleine scholen*. Universiteit Twente 2013.

ⁱⁱ Hans Luyten (Ed.) *School size effects revisited* A qualitative and quantitative review of the research evidence in primary and secondary education*. Den Haag, 2013.

ⁱⁱⁱ CAOP-rapport *Stijgend ziekteverzuim in het primair onderwijs. Onderzoek naar oorzaken en maatregelen*. Den Haag 2012

^{iv} M.I.Deunk en S.Doolaard. *Onderwijs op kleine scholen. Een systematische review naar de effecten van kleine scholen op leerlingen, leerkrachten, de school en de lokale omgeving*. Groningen, 2014.7

^v <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/publicaties/2014/01/13/overzicht-excellente-scholen-2013.html>

^{vi} Zie onderwijsinspectie.nl/actueel/nieuws...